

IZOBLIČENJE SAKRAMENTA ISPOVIJEDI U NAŠOJ PRAKSI

Žarko BRZIC

Kršćanin bi na sam spomen sakramenta ispovijedi trebao zadržati od radosnog uzbuđenja. On bi nam trebao dozvati u sjećanje uskrslog i proslavljenog Krista, pobjednika grijeha i smrti, kako nam otvara svoje probodeno Srce i pruža neizreciv dar milosrđa i oprostjenja. Međutim stvarnost je drugačija...

Sadašnje stanje

Činjenica je da mnogi naši vjernici nisu zadovoljni niti sa svojim obavljenim ispovijedima niti sa ispovjednicima. Čujemo svakoga dana dosta prigovora i kritika na račun naše nestrpljivosti, nerazumijevanja, brzine, previše banalnih i općenitih pouka, nedostatka psihologije i takta, pomanjkanje razboritosti u konkretnoj primjeni moralnih načela itd. Mladići i muševci su većinom okrenuli leđa ispovjedaonici i tamo ih se sve rjeđe susreću. Oni vjernici koji pak dolaze vrlo često na ispovijed tuže se da su iz dana u dan uvijek isti, da stalno ispovijedaju iste grijeha, da ne zapažaju nikakva duhovnog napretka i da se taj sakrament kod njih pretvara u praznu formalističku naviku.

Nisu zadovoljni vjernici, ali nismo zadovoljni niti mi svećenici. Razmišljamo, pitamo za savjet, istražujemo razloge zašto kod naših ispovijedi ima tako malo ploda, a tako puno infantilnosti, osobito kod našeg starijeg ženskog svijeta i kod djece, gdje imamo svaku ispovijed s istim uvodom i istim završetkom kao po nekom ustaljenom receptu? Zašto tolike ispovijedi kod naših vjernika postaju kompezacija za nesmirene težnje i zadovoljstva koja im je život uskratilo? Svjedoci smo da mnogi naši pokornici traže u ispovijedi prvenstveno utjehu, sućut, duševnu relaksaciju za križeve i teškoće koje u životu snose i za neurotske komplekse koji ih prate i muče. Koliko smo se puta sreli s roditeljima koji prilikom velikih blagdana, obvezatno i automatski, pošalju svoju djecu na ispovijed, jer i to spada u kućni dnevni red svetkovanja, a sami ostaju daleko od ispovjedaonice.

U svakom slučaju, ispovijed mnogo puta u našoj svećeničkoj praksi nije ispunila svoju svrhu. Koji je glavni uzrok ovakovom stanju?

Bez sumnje, postoje objektivne okolnosti u materijalističkom ozračju našeg vremena koje u kršćaninu otupljuje pravi religiozni osjećaj

potrebe sakramenta i sve ga više otuđuju od Krista i Crkve. Postoji i subjektivna krivnja i na nama svećenicima u zanemarivanju moralne teologije, zdravih psiholoških i pedagoških načela, a osobito u zaboravljanju stare crkvene nauke i prakse prvih kršćanskih vremena.

Meni se čini, ako želimo obnoviti ispovijed, da bi trebalo početi od početka, tj. oživljavati u svijesti naših vjernika smisao i duboko značenje sakramenta ispovijedi u prvoj Crkvi. Mi se često tužimo da su naši vjernici izgubili osjećaj o grijehu. Ne bi nas to trebalo čuditi. Kako će imati ispravan osjećaj o strahoti grijeha kada nemaju ispravan pojam o Bogu, koji je svoga Sina žrtvovao da nas oslobodi od grijeha.

Mi djeci na vjeronauku neprestano naglašujemo u katehezi o ispovijedi kako je najglavnije za valjanu ispovijed naš ispit savjesti, naše kajanje, naše iskreno priznanje svih grijeha, naša odluka i naša izvršena pokora. Kod toga je odviše naglašeno antropocentrično značenje ispovijedi. A ne bi li je trebali prikazati u prvom redu kristocentričnom, gdje nam se Gospodin sa svojom beskrajnom dobrotom i milosrdjem približava. Ne sastoji se zadaća Crkve — kako veli lijepo p. Rouillard — u odnosu prema grešnicima u tome da obogati dekalog, nego da nam objavi lice Boga koji je tako blizu u svojoj ljubavi.

Osiromašenje stare prakse

Znamo da se u prvim kršćanskim stoljećima obred sakramenta ispovijedi obavljao na daleko sadržajnije i liturgijski bogatiji način. Na čistu srijedu grešnici su bili uvedeni u posebno pokorničko stanje znakom križa i posipanjem glave pepelom. Imali su svoju posebnu odjeću, smjeli su prisustvovati samo bogoslužju riječi, za njih je bilo određeno posebno mjesto u Crkvi i cijela zajednica Božjega naroda molila se za njihovo obraćenje.

Na Sveti četvrtak biskup je polagao ruke nad njih, ponovo ih primao u crkvenu zajednicu i onda ih tek po određenju pomirio s Bogom. Izraze kojima je Krist nodieljivao Petru i apostolima vlast oprastanja grijeha »vezati i odrešivati« za staru Crkvu su imali jedno posebno značenje. Da bi spasila grešnog krštenika, Crkva ga je za određeno vrijeme na neki način vezala, tj. proskribirala i udaljila od zajednice vjernika. Svezati i odrešivati nisu za nju bila dva različita i suprotna pojma — kako izvrsno zapaža p. Rahner — nego dvije faze jednog istog čina kojim se Crkva odnosila prema svojoj grešnoj djeci. Zato ih je za neko vrijeme držala u udaljenosti, da bi ih onda širokogrudnošću majke primila natrag u svoju zajednicu, i onda tek u ime uskrslog Krista, koji u njoj sakramentalno živi i djeluje, podijelila oproštenje grijeha i pomirila s Ocem.

Od Tridentinskog koncila uvela se upotreba ispovijedaonica koja je odijelila ispovjednika i pokornika gustom rešetkom. Polaganje ruku bilo je dokinuto i zamijenjeno podizanjem desne ruke, koja se još i danas vrši, a za koju gestu malo tko od naših vjernika zna što ona znači.

Od 17. stoljeća počele su se upotrebljavati zatvorene ispovjedaonice u kojima se sasvim pojednostavila liturgija sakramenta ispovijedi. Ispovijed je postajala svakom danom sve više privatna stvar pojedinca uporedo s razvojem općeg subjektivizma i individualizma u cjelokupnoj duhovitosti. Tako se postepeno izgubilo uvjerenje da grijeh i ispovijed imaju odlučnu društvenu dimenziju. Posljedica svega toga jest, na žalost, i danas toliko rašireno mišljenje da Crkva nema prava da se miješa u naš intimni život i da čovjek u svojim privatnim odnosima s Bogom ne treba nikakva posrednika.

Ekleziološki aspekt

Da bi se naša ispovjedna praksa oslobodila stanovitih nastranosti i osviežila na starim izvorima, trebalo bi najprije obnoviti ekleziološku svijest grijeha i sakramenta ispovijedi. Tai nam je zadatak postavio i Drugi vatikanski koncil. U Konstituciji o Crkvi upozorava nas: »Oni koji pristupaju na sakrament ispovijedi primaju od Božjeg milosrđa oprost uvrede Bogu učinjene i ujedno se pomiruju s Crkvom koju su grijeseći ranili i koja radi za njih s ljubavlju, primjerom i molitvom.« (II, 11)

A u Dekretu o službi i životu svećenika posebno nam napominje: »Svećenici dijeleći sakrament ispovijedi pomiruju grešnike s Bogom i Crkvom... Dakle, u duhu Krista pastira svećenici poučavaju, kako se treba podvrći skrušena srca ispovijedanju svojih grijeha Crkvi po sakramentu ispovijedi, da bismo se mogli na takav način obratiti više Bogu« (II, 5)

Da bi naši vjernici mogli shvatiti ovaj ekleziološki aspekt sakramenta ispovijedi, morao bi se kod njih najprije izmijeniti mentalitet poimanja grijeha. Grijeh za kršćanina ne može biti samo njegova stvar. Nije grijeh zlo koje isključivo pogađa počinitelja. Grijeh ima svoj socijalni karakter. Po grijehu se kršćanin suprotstavlja svetoj volji Božjoj, ali se po grijehu suprotstavlja i svetoj zajednici otkupljenih, koja se zove Crkva. Grešnik izdaje svoje poslanie i krsnu obavezu da razvije blago milosti i svetosti koje je u Crkvi primio. On se po grijehu otcjepljuje i duhovno udaljuje od zajednice Božjega naroda. Ne bi imalo smisla govoriti u obrascu naše ispovijedi: — Ispovijedam se Bogu svemogućemu, Bl. Mariji, svim svetima i vama braćo... —, ako naši grijesi nisu uvrede ne samo Bogu nego i cijeloj Božjoj obitelji okupljenoj u Crkvi.

Ako je moja ruka bolesna, cijelo moje tijelo trpi i sve je u meni angažirano da pomogne ruci, kako bi što prije ozdravila. Tako je i s bolesnim udovima u životu Crkve. Cijela zajednica mističkog tijela trpi od njihove bolesti i radi na njihovu ozdravljenju.

I u današnjoj oskudnoj i osiromašenoj obrednoj praksi sakramenta ispovijedi svećenik dijeli dva odrešenja. Na žalost naši vjernici nemaju o tome pojma da ih ispovjednik najprije pomiruje s Crkvom, oslobađa eventualno od kazne izopaćenja, a onda ih tek pomiruje s Bogom.

Ovu socijalnu oznaku grijeha moramo primijeniti ne samo na teške nego i na lake grijehе. Po lakim grijesima u cijeloj zajednici slabi žar ljubavi i oni su zapreka da Krist u svakom članu Crkve ne zasja u većoj ljepoti i savršenosti. Svaka naša sebičnost, površnost, mlakost, povreda ljubavi nanaša udarac Crkvi i njezinoj životnoj snazi, prodornosti i privlačnosti kojom bi se trebala otkriti svijetu u kojem živi.

Ispovijed iz pobožnosti

Ispovjednicama postaju danas pravi problem ispovijedi koje se obavljaju iz pobožnosti, osobito u danima velikih blagdana, kada uzimaju mnogo vremena na štetu onih koji su možda godišnjaci i kojima bi trebalo posvetiti mnogo više pažnje i pastirske brige.

Mnogo puta su se te ispovijedi pretvorile u bezlično i mehaničko nabranje svih mogućih pogrešaka i nesavršenosti, koje sakrament ispovijedi ne samo da ne čini nužnim, nego ga lako može pretvoriti i u svetogrdni čin.

Najprije da zauzmemo pravilan stav prema nekim suvremenim tendencijama koje se počinju javljati u ovo pokoncilsko vrijeme, a koje kategorički odbijaju čestu osobnu ispovijed kao jedino sredstvo duhovnog napretka. Drugi vatikanski koncil nije niti promijenio niti korigirao praksu čestih ispovijedi iz pobožnosti koje su utemeljene u Kodeksu. U Dekretu o službi i životu svećenika evo što veli: »Službenici sakramentalne milosti najuže se sjedinjuju s Kristom i Ocem plodnim primanjem sakramenata, osobito čestom sakramentalnom ispovijedi, budući da ona, na koju se sprema svagdanjim ispitivanjem savjesti, pogoduje u najvećem stupnju nužnom obraćenju srca koje se obraća Ocu milosrđa« (III, 18).

Uza sve to mi smo zanemarili i druge žive i velike istine kojima su se hranile i od kojih su živjele prve kršćanske zajednice. One su bile svjesne da se sa svojim Gospodinom susreću ne samo u Euharistiji, ne samo u sakramentalnoj ispovijedi nego i u zajednici Božjega naroda, u svetopisamskoj riječi koja se čita kod bogoslužja, u okupljenom skupu braće koja mole i pjevaju psalme. Sada su ove zanemarene istine ponovo naglašene u Uredbi o svetom bogoslužju (I, 7). I još nešto važno bi za produbljenje kršćanskog života moralo u našem vremenu ponovo oživjeti. Znamo da je uvijek u Crkvi bila živa svijest, i dok još nije bila uvedena ispovijed iz pobožnosti, da se i drugim mnogovrsnim načinima moglo zadobiti oprostjenje grijehа, kao što su molitva, post, milostinja. Kako se uvela praksa da se ide na ispovijed ne samo zbog smrtnih grijehа nego i zbog lakih, zbog svakodnevnih nesavršenosti i zbog duhovnog vodstva, gotovo se i zaboravilo u praktičnom životu vjernika naglašavati da za lake grijehе i propuste mogu dobiti oprostjenje i izvan ispovijedi.

Osim toga moramo se sjetiti da je još u 11. stoljeću postojala praksa i kolektivne ispovijedi: općenito i javno priznavanje grešnosti nakon čega je slijedilo i kolektivno odrešenje, koje je imalo pravi sa-

kramentalni karakter, a koje se dijelilo kod slavljenja svete euharistijske žrtve. Ovakva je praksa u početku bila prakticirana od biskupa na određene blagdane. A kasnije su je vršili i obični svećenici u confiteoru mise i poslije homilije.

Od 12. stoljeća naučavalo se da se ovim općim prikazivanjem grešnosti i kolektivnim odrešenjem mogu oprostiti samo laki grijesi. Ali su ipak bili uvjereni da se radi o jednom pravom sakramentalnom činu opraštanja. Tek u kasnijoj skolastici više se nije u misnoj ispovijedi i odrešenju gledao sakramentalni karakter.

U svakom slučaju izvan svake sumnje je da je u prvim stoljećima bila prihvaćena jedna forma sakramentalnog odrešenja izvan individualne ispovijedi, i ona je vrijedila barem za one grijeha koji danas čine materiju za naše ispovijedi iz pobožnosti.

Uostalom, u istočnim crkvama ovaj oblik kolektivnog ispovijedanja još je uvijek sačuvan iz najstarijih dana Crkve i nitko im ne osporava valjanost.

U nekim biskupijama na Zapadu kod stanovitih grupa Katoličke akcije i u zajednicama članova laičkog apostolata, koje redovito imaju svoga duhovnika, uz odobrenje nadležnih crkvenih vlasti počela se primjenjivati ova starodnevna praksa sa zajedničkim ispovjednim obredima poslije kojih se daje generalno odrešenje.

I to je jedan od vrlo uspješnih načina kako se jače učvršćuje obiteljski duh, obnavlja jedinstvo i uspostavlja sklad koji se i najmanjim našim grijehom razara i potkopava.

Sigurno u duhovnom životu. Kod nas bi se možda mogla katkada primijeniti ova praksa u sjemeništima ili samostanskim zajednicama. Naravno, nismo mjerodavni da uvadamo sami nešto novo. Čekamo upute i odobrenje kompetentnih crkvenih vlasti. Ali smijemo barem o tom govoriti i raspravljati.

Neke praktične sugestije

Uredba o svetom bogoslužju: »Neka se prerade obredi i obrasci ispovijedi da jasnije izražavaju narav i učinak sakramenta«. — Dok s velikom znatiželjom i nestrpljivošću očekujemo tu preradu, možda bismo mogli mnogo toga već i sami učiniti ili predložiti da mjerodavne crkvene vlasti uzmu u obzir.

1. Sve sakramente dijelimo na hrvatskom jeziku, dok je kod ispovijedi srednja i starija generacija velikim dijelom još uvijek zadržala latinski jezik u formuli odrešenja na štetu pokornika koji ništa ne razumije.

2. Moliti djelo kajanja u isto vrijeme dok svećenik daje odrešenje jest potpuno promašena i nelogična praksa. To zapravo znači raditi u istom trenutku dvije različite stvari. Gdje bi više pristajala tišina i potpuna sabranost pokorniku nego baš tada kada, u raskajanosti i poniznosti duše, sluša riječi oprostjenja i ponovo se susreće s očevim Milosrdem?

3. Molitva koju nazivamo »djelo pokajanja« nije sretno odabrana. Niti je biblijska niti liturgična, ali je zato suviše egocentrična. Zar kakvi evandeoski zaziv ne bi postigao istu svrhu, s puno većim psihološkim učinkom i prikladnošću, koja bi odgovarala tom uzvišenom trenutku? Uzmite samo onaj ponizni vapaj carinikove duše: »Gospodine, budi milostiv meni grešniku.« Ovako nas je naučio obraćati se Ocu sam Isus, i zar ne bi ovaj kratki zaziv više disponirao pokornika nego li ono često puta papagajsko izgovaranje »djela pokajanja«?

4. Možda suviše naglašujemo u našim katehezama o ispovijedi njezin juridički aspekt, a svećenika kao suca savjesti i grijeha. Danas sve što miriše po sudu i optuženičkim klupama nije simpatično. I same te slike izazivaju neugodne asocijacije. Bog ne poziva pokornika da ga sudi, nego da mu oprost i ponovo ga zagrlji kao Otac izgubljenog sina.

Samaritansko i kristovsko ponašanje ispovjednika tako je slikovito i jasno izraženo u formuli određenja Grčko-pravoslavne Crkve:

»Sve što si ispovjedio do svojih najmanjih nesavršenosti i sve ono što nisi mogao reći, bilo radi neznanja ili iz zaborava, Gospodin ti oprostio na ovom i na drugom svijetu. Nemoj se uznemiravati. Idi u miru«.

Profesor Evdokimov govoreći o ovoj formuli kaže: »Ovdje svećenik nije ništa drugo nego svjedok Kristove prisutnosti... Svećenikova se vlast sastoji u prenošenju Božje moći koji je jedini djelitelj sakramenta«.

5. U svojim katehezama i poukama naučimo vjernike kako trebaju ispitivati savjest, osobito one koji su se oslobodili teških prekršaja i često dolaze na ispovijedi. Veliki je broj ispovijedi zato mehanički obavljen jer pokornik ne zna čemu se treba ispitivati.

Trebalo bi privikavati naše vjernike da promatraju svoj život u ogledalu ljubavi prema Bogu i bližnjemu, koju je Krist sankcionirao kao prvu i najvažniju zapovijed novog zavjeta. Učiti ih da se optužuju za propuste i pogreške protiv ljubavi izražene u stotinu raznih oblika, kao npr. omalovažavanje, sebičnost, grubost, nestrpljivost, sumničenje, krivi sudovi, samoisticanje, ravnodušnost prema duhovnoj i tjelesnoj bijedi bližnjega itd.

Probuđivati u njima, po uputama Drugog vatikanskog koncila, svijest apsolutnog poziva i odgovornosti kako bi bili zabrinuti »za širenje i porast Kristova kraljevstva u svijetu.« (Konstitucija o Crkvi).

A tko se od naših vjernika optužuje za nemar i propuste u svom apostolskom djelovanju?

Optuživanja su u ispovijedi često suviše općenita i bezlična, i ona su više teret naše pale ljudske naravi negoli naša osobna krivnja. Zato bi i optužbe trebale biti više konkretne i individualne, u kojima bi se izrazila osobna bijeda i poniženje vlastitog »ja«.

Previše usmjerujemo svoj duhovni pogled u negativnom pravcu: izbjeci grijeh. A trebali bismo više promatrati svoj napredak u pozitivnom svjetlu duhovnog sazrijevanja, kakav nam je ideal zacrtao Drugi vatikanski sabor napominjući u Konstituciji o Crkvi »da su svi vjernici pozvani, bilo kojeg staleža i stepena, na potpuni kršćanski život i na savršenu ljubav kako bi se svom dušom posvetili Božjoj slavi i službi bližnjega«. (V, 40).

6. Davanje sakramentalne pokore postalo je u našoj praksi suviše stereotipno i rutinirano. Ne krije li svaki grijeh u sebi jedan sudbonosni izbor između Boga i nekog prolaznog dobra? A po kajanju se grešnik odvraća od stvorenja i ponovo vraća svome Bogu. Zato bi i sakramentalna pokora u djelima ljubavi, koja bi za pokornika predstavljalo neko odricanje, u duhovnom napretku najviše imala učinka. Pokornik bi se tako sve više oslobađao onih veza koje ga zatvaraju u samoga sebe i u ograničenost stvorova, da bi potpunije pripadao Kristu.

Nikad, dakle, ne postajemo u tolikoj mjeri i na tako stvaran način instrumenti Kristove nedokučive ljubavi kao u sakramentu ispovijedi, gdje se po ljudskim mjerilima sastaju dva nespojiva pola: beskrajna ljudska bijeda s beskrajnim Božjim milosrđem. Ali je zato potrebno da našu ispovjednu praksu oslobađamo od svih infantilnih izobličenja kojima ju je osakatilo vrijeme i ljudska »mudrost« gušćei milosne poticaje Duha.

A tada će radost Crkve i radost Očeva nad povratkom savkog izgubljenoga sina biti i radost našeg svećeničkog srca, jer smo po riječima apostolovim dužnici svima. (Usp. Rim 1,14).

SUMMARUM

Non minus fideles quam ipsi quoque confessarii conqueruntur hodiernam praxim in sacramento poenitentiae peragendo optatum fructum multoties minime afferre. Quae causa? Multiplex. Auctor huius communicationis ad aliqua phoenomena formalismi sicut et cuiusdam infantilismi invitat attendendum. Revertendum igitur ad primariam vel originalem notionem huius sacramenti necnon ad mentem primaevae Ecclesiae. Fidelis conscius sit oportet peccatum esse quidem offensam Dei sed simul etiam Ecclesiae vulnerationem. Obtinere necesse est veniam a Deo et simul reconciliationem cum Ecclesia. Inter varios defectus removendos, removeatur pariter defectus qui consistit in hoc ut non satis fideles instructi manent de ecclesiologico tum peccati tum poenitentiae aspectu.